

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 6. do 11. decembra 2003. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijsko područje - Harem Pećinske (Sefer-begove) džamije u Banjoj Luci proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini harem sa nišanima uz Pećinsku džamiju.

Nacionalni spomenik obuhvata zemljište označeno kao k.č. br. 1199 (novi premjer) što odgovara k.č. br. 37/3 (stari premjer), k.o. Banja Luka VIII-5, općina Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Objekat džamije koji se gradi na mjestu Pećinske džamije, porušene 1993-1994. godine, ne uživa režim zaštite jer nije izveden u skladu sa stanjem objekta prije njegovog rušenja i nije rehabilitiran u skladu sa Zakonom o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Republike Srpske", broj 9/02) i drugim važećim propisima, standardima i principima zaštite, pa ne ispunjava Kriterije za donošenje odluka o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03).

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite i rehabilitacije utvrđene Zakonom iz stava 4. ove tačke.

II

Vlada Republike Srpske dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, prezentaciju i rehabilitaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će uvjete i osigurati sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Potrebno je osigurati provođenje sljedećih mjera:

- izvorna namjena zaštićenog prostora ne smije biti promijenjena;
- izvršiti dokumentiranje nišana i epigrafske građe mezarja, uređenje harema i saniranje oštećenih nišana;

- ograditi prostor džamije i harema drvenom ogradom, u skladu sa izvornim načinom ograđivanja, a korištenjem principa analogije.

IV

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

V

Svako, a posebno nadležni organi Republike Srpske, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu i rehabilitaciju.

VI

Ova odluka dostavit će se Vladi Republike Srpske, ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje u Republici Srpskoj, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Republike Srpske i općinskim organima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

P.o. Predsjedavajuće Komisije

Amra Hadžimuhamedović

Broj: 07-6-1079/03
6. decembra 2003. godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

Na osnovi Zakona o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, član 2. stav 1. "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Komisija je primila peticiju od strane IZ BiH Medžlisa Banja Luka, dana 27. 08. 2002. godine. U skladu sa odredbama zakona, a na osnovi člana V Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodni donošenju konačne odluke o proglašenju, izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- sadašnje stanje dobra,
- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i sadašnje stanje dobra, utvrđeno je slijedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Sefer-beg džamija se nalazi u mahali Pećina po čemu je džamija dobilo drugo ime, na uglu ulica Omladinska i Duška Košćice na sjeverozapadnom dijelu Banje Luke; k.č. broj 1199 (novi premjer), odnosno k.č. broj 37/3 (stari premjer), k.o. Banja Luka VIII-5, općina Banja Luka, vlasništvo Odbora Islamske zajednice Banja Luka, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

U popisu bosanskog sanžaka iz 1604. godine¹, ne spominje se Sefer-begova mahala.

¹ Opširni popis bosanskog sanžaka iz 1604. godine, Sv. III (Naziv originala: Defter-i-mufassal-i liva-i Bosna cild salis, Ankara, Tapu Kadastro, Kuyûd-1 Kadîme Arşivi TD 479), Sarajevo: Bošnjački institut Zûrich, Odjel Sarajevo: Orijentalni institut, 2000.

Sefer-begova džamija je vjerovatno nastala početkom XVII vijeka, pošto je Sefer-spahija napisao svoju vakufnamu 1618. g.² (Zbirka orijentalnih rukopisa, "Manus scripta turcica," broj 4464, Orijentalni institut) u kojoj govori o izgradnji džamije i mektebu, te ovakufljenom novcu u iznosu od 195.000 akči koje ostavlja za održavanje džamije i mekteba koji je sagradio u njenoj blizini.

O Sefer-spahiji postoje podaci da je podigao ustanak u Krajini 1603. godine protiv Dželali Hasan-paše, bosanskog beglerbega, poslije čega je ovaj prognan iz Bosne.

U popisu banjalučkih mahala i kuća iz 1851. godine spominju se mahala Pećina, koja, u to vrijeme, ima 25 kuća i čijim stanovnicima je bila određena suma od 2250 groša poreza, kao i Sefer-agina³ mahala koja, u to vrijeme, ima 17 kuća i čijim stanovnicima je bila određena suma od 1530 groša poreza⁴.

Uz džamiju je vrlo brzo nastao harem sa većim brojem nišana različitog hronološkog okvira nastajanja i različitih vrijednosti.

---

² Osim najznačajnijih vakufnama (Sofi Mehmed-paše i Ferhad-paše Sokolovića), koje predstavljaju svojevrsno svjedočanstvo o graditeljskim djelatnostima u Banjoj Luci u periodu bosanskog pašaluka, postoji određen broj vakufnama vezanih za izgradnju objekata u Banjoj Luci u periodu od 17. do 20. vijeka.

Vakufnama Sefer-spahije iz 1618, napisana je na osmanskome jeziku sa kaligrafski obrađenim motivima i brojnim ukrasnim elementima. Njen sadržaj je opširan sa precizno navedenim uputstvima o načinu raspoređivanja sredstava za održavanje džamije i mekteba:

" Na prvom mjestu podigao je i uvakufio jednu svijetlu česmu bogomolju na spomenutom mjestu, a u njenoj blizini jedan lijep i dopadljiv mekteb...Iz svog najljepšeg imetka što ga je stekao, izdvojio je sumu od 194.000 akči". Ova sredstva bila su namijenjena za održavanje objekata i davanje sredstava pod interes (posuđivanje novčanih sredstava uz kamate), te osiguranje obavljanja molitvi, plata i troškova vjerskih službenika i mutevelije vakufa. Među brojnim potpisnicima (svjedocima) vakufname nalaze se imena dvanaestorice trgovaca iz Banje Luke, kao i jednog muzičara. Poseban značaj vakufname sadržan je u činjenici da se identifikacijom svjedoka-potpisnika, olakšava vrijeme utvrđivanja nastanka drugih objekata koji nose imena ovih potpisnika. Npr. u Sefer-spahijinoj vakufnami kao svjedoci su potpisani Hadži Omer (za njega se pretpostavlja da je bio utemeljitelj džamije u naselju Dolac), Mehdi-beg (legator istoimene džamije na Hisetima) i Hadži Husein (osnivač Hadži Babine džamije). Osim dokumentarne vrijednosti važnih za proučavanje urbanog razvoja Banje Luke, značaj vakufnama je što se putem upoznavanja zanimanja potpisnika vakufname, stiče uvid u strukturu stanovništva tog vremena, pa se, na ovaj način može konstatirati da je Banja Luka u prvim godinama 17. vijeka imala brojne trgovačke sadržaje (Husedžinović, 1990, str. 95-115).

³ Bejtić u svom radu Pećinsku džamiju naziva i Sefer-aginom."...Izgradnjom svojih brojnih zadužbina, koje postadoše srce kasnijeg Donjeg Šehera, je otvorio drugi veliki period u izgradnji Banje Luke, i grad se počinje otada razvijati u sva četiri smjera. Za nepunih pedeset godina nastala tu, na lijevoj obali Vrbasa, od potoka Crkvine prema jugu, osam mahala i džamija: *Daudija* ili, kako je još zovu po susjednoj i već spomenutoj medresi, *Medreska džamija*, zatim *Arnaudija* ili *Teftedarija*, na Pobrđu *Hadži Osmanija*, zatim *Simidija*, pod Laušom *Sefer-agina* ili *Pećinska*, a dalje prema jugu i Gornjem Šeheru još Ajdipašina, Hadži Babina ili Šarena i Medibegova..." (Bejtić, 1953, str. 103).

⁴ podatak preuzet iz dokumenta (akv. br. 139, folio 6a) pohranjenog u Državnom arhivu u Sarajevu (Bejtić, 1953, str. 115).

2. Opis dobra

Arhitektura

Džamija je pripadala tipu jednodimenzionalnih džamija sa četvorovodnim krovom i drvenom munarom. Prema stanju iz 1983. godine, u Banjoj Luci je bilo ukupno osam džamija sa drvenom munarom, šest u Donjem Šeheru, a dvije u Novoseliji. Sefer-begova (dimenzije molitvenog prostora 7.20x8.00 metara)⁵ i Mehdi-begova džamija (dimenzije molitvenog prostora 7.60x9.40 metara) uz Hadži Osmanovu (dimenzije molitvenog prostora 7.30x7.30 metara) i džamiju Salihiju, pripada grupi džamija sa drvenom munarom koje su imale veće dimenzije centralnog molitvenog prostora (Bećirbegović, 1999, str. 125-126). Prema raspoloživoj tehničkoj dokumentaciji⁶, gabaritne dimenzije objekta bile su cca 8.60 x 14.15 metara, svijetle dimenzije unutrašnjeg prostora cca 7.10 x 8.10 metara, ulazne sofe (širina prolaza između sofa bila je cca 230 cm) su bile otvorene, a cijeli objekat je bio pod jedinstvenim krovom.

Debljine zidova je bila cca 75 cm⁷, a bili su okrečeni izvana i iznutra⁸.

U džamiju se ulazi sa sjeverozapadne strane, kroz portal profiliranog okvira koga krasi unutrašnji prelomljeni luk sa kičankom⁹. Ova zanimljiva izrada je možda nastala po ugledu na Arnaudiju džamiju, koja je u blizini¹⁰. Prozori su postavljena po dva na svakoj fasadi i osigurani su jakim kovanim demirima. Na fotografiji iz oktobra 1965. vidljivo je da krov iznad sofa bio oslonjen na ukupno 6 (šest) drvenih stubova, od kojih su 4 (četiri) stupa bili postavljeni na prednjoj strani¹¹.

Pod vanjskih sofa je podignut od popločanog ulaza i pokriven daskama. Prema fotografiji džamije snimljenoj 1993. godine¹², ograda na sofama je od letvica presjeka cca 3 x 5 cm, visine cca 100-120 cm, postavljenim na međurazmaku od 4-5 cm (kao što su ograde na dvorištima stambenih objekata), dok je na fotografiji iz oktobra 1965¹³, ograda sofa bila od gusto postavljenih dasaka (daske širine cca 20-25 cm, visine cca 100-120 cm, sa međurazmacima 1-2 cm). Džamija je pokrivena četvorovodnim krovom, a ranije bila pokrivena šindrom. Na fotografiji iz 1965. pokrov je bio od biber

⁵ u drugom pisanom izvoru naznačene su drugačije dimenzije unutrašnjeg prostora Sefer-begove džamije: (širina x dužina x visina) 6.90 x 7.75 x 4.25 metara (Banja Luka, Urbanistički plan, Dokumentacija, Historijski razvoj i naslijeđe, Kulturno-historijsko naslijeđe, Urbanistički zavod Banja Luka, 1975).

⁶ tehnički snimci: tlocrt, poprečni presjek, fasade (izvor: iz dokumentacije Dr. Sabire Husedžinović).

⁷ izvor: isto kao pod 6)

⁸ prema dostupnoj fotografiji eksterijera džamije iz oktobra 1965 (izvor fotografije: Muzej Bosanske krajine, Banjaluka, inv.broj F IT 365) i fotografiji enterijera džamije (izvor: iz dokumentacije Dr. Sabire Husedžinović).

⁹ skica portala (Bećirbegović, 1999, str. 171).

¹⁰ opisu portala Sefer-begove džamije, kojeg je dala prof. Madžida Bećirbegović: "Kod portala Sefer-begove i Mehdi-begove džamije u Banjoj Luci niša iznad portala završena je visokim lukom po uzoru na portal Ferhadija džamije u Banjoj Luci." (Bećirbegović, 1999, str. 173)

¹¹ (fotografija: Muzej Bosanske krajine, Banjaluka, inv.broj F IT 365).

¹² (izvor-fotografiju snimila Aida Krajišnik; iz knjige: Ravlić, Aleksandar, Aco: Banjalučka Ferhadija-ljepotica koju su ubili, Rijeka, 1996).

¹³ prema dostupnoj fotografiji iz oktobra 1965.(izvor fotografije: Muzej Bosanske krajine, Banjaluka, inv. broj F IT 365).

crijepa sa dvostrukim preklopom¹⁴, u pisanim izvorima iz 1975¹⁵. kao pokrov se, također, spominje biber crijep, dok je u vrijeme rušenja pokrov bio falcovani crijep¹⁶.

Munara je bila drvena, izlazila je iz krova, imala je pokrivenu šerefu, a alem je imao tri jabuke¹⁷. Munara je imala veoma male otvore na šerefi (tzv. "slijepe" munare (Bećirbegović, 1999, str. 126).

Prema pisanim izvorima, skoro sve munare su imale osmougaoni oblik, a visina im je bila oko 8 metara (visina mjerena od podnice tavana do alema munare). Prema dostupnoj tehničkoj dokumentaciji¹⁸, visina od kote terena (ispred vanjskih sofa) do alema iznosi cca 11.80 metara. Šerefa munara su bile malo proširene (za cca 10 cm), a sve munare su bile jednostavne bez ukrasa (Bećirbegović, 1999, str. 126).

Prozori su postojali samo u prizemlju dok ih na spratnom dijelu objekta nije bilo. (Zazidavanje prozora sprata je čest slučaj kod banjalučkih džamija). Mihrab je bio istaknut pravogaonim okvirom širine cca 175-180 cm i visine cca 420 cm¹⁹, Pojasevi mihrabske niše su ukrašeni trouglovima naznačenim dvostrukom urezanom linijom. Sama niša je ostala plošna, ali ugravirane linije dočaravaju stalaktitni ukras²⁰ (Bećirbegović, 1999, str. 149-151).

Mimber je vjerovatno novije izrade, tu su prolaz, stepenište i krov rađeni od drveta, bili su bojeni bijelom bojom, bez većih ukrasnih elemenata. U dnu mimbera su tri otvora u obliku luka dok prolaz kroz mimber ispod baldahina i portalni dio imaju polukružni luk. Mimber nema nikakvih natpisa²¹.

Mahfil objekta vjerovatno je bio autentičan pošto se nalazi na drvenim stupovima ojačan jastucima ili sedlima. Strmim drvenim stepeništem desno od ulaza se penje na ovaj dio, a ograda je napravljena po sistemu trabozana, odnosno jednostavnih drvenih letvica²². U novije vrijeme jedan dio ispod mahfila služio je za vjersku obuku^{23 24}.

U haremu džamije ima nišana sa turbanom ali i posebno dekorativnih sa rubnim ukrasima tordiranih vrpce među kojima se posebno ističe jedan nišan sa bogatstvom motiva i profilacija, bordura i kaligrafije.

Slijedi opis nišana:

Nišan br. 1

Kameni nišan od sedre osnove čiji je obim 89 cm a visina 55 cm.

¹⁴ isto kao pod 13)

¹⁵ (Banja Luka, Urbanistički plan, Dokumentacija, Historijski razvoj i naslijeđe, Kulturno-historijsko naslijeđe, Urbanistički zavod Banja Luka, 1975).

¹⁶ isto kao pod 12)

¹⁷ (izvor fotografije: Muzej Bosanske krajine, Banjaluka, inv.broj F IT 365)

¹⁸ tehnički snimci: tlocrt, poprečni presjek, fasade (izvor: iz dokumentacije Dr Sabire Husedžinović)

¹⁹ (Bećirbegović, 1999, str. 150; šeme mihraba)

²⁰ fotografija iz elaborata Dr. Sabire Husedžinović)

²¹ fotografija mimbera (izvor: fotografija iz dokumentacije Dr. Sabire Husedžinović)

²² fotografija mahfila (izvor: fotografija iz dokumentacije Dr. Sabire Husedžinović)

²³ tehnički snimci: tlocrt, poprečni presjek, fasade (izvor: iz dokumentacije Dr. Sabire Husedžinović)

²⁴ opisi mimbera i mahfila preuzeti iz elaborata Dr. Sabire Husedžinović

Nišan br. 2

Mezar sa razvaljenim kamenim santračem.

Nišan br. 3

Kameni muški nišan od sedre sa turbanom krajiškog tipa oivičen tordiranom vrpcom pravougaone osnove 21x19 cm i visina 120 cm sa natpisom na arapskom jeziku.

هو الباقي المرحوم جيوان محرم اغا ابن عارف اغا لروحهما الفاتحة سنة 1321

On je Vječan. Pomilovani Čejvan Muharem-aga sin Arif-age. Fatiha za njihove duše. Godina 1321 (1903/1904).

Nišan br. 4

Kameni muški nišan od sedre sa turbanom kvadratne osnove 14x14 cm i visina 75 cm.

Nišan br. 5

Ženski kameni nišan sa povezom na kapi dimenzija 17x11,5x87 cm.

Nišan br. 6

Prelomljen kameni nišan dimenzija 21,5x9x88 cm sa oštećenim natpisom.

هو الباقي مرحومة جواهره بنت نائم افندي....لروحها فاتحة.... تاريخ وفاتها 25,9,1921

On je Vječan. Pomilovana Dževahira kćerka Naim efendije ....Fatiha za njenu dušu.....Datum njene smrti je 25. 09. 1921. g.

Nišan br. 7

Kameni nišan dimenzija 17x9x74 cm sa natpisom.

يا هو الموت شراب كل الناس شاربون مرحومة عائشة بنت احمد بك قبتانويك روحجون فاتحة سنة 1328

O On. Smrt je piće koje će svako popiti. Pomilovana Aiša kćerka Ahmed-bega Kapetanović. Fatiha za njenu dušu. Godina 1328 (1910).

Nišan br. 8

Kameni nišan pravougaone osnove 10x19 cm i visine 62 cm.

Nišan br. 9

Kameni ženski nišan pravougaone osnove 19x10 cm i visine 118 cm sa tarihom na arapskom jeziku na čijem je kraju uklesano stilizovano srce.

يا واقفا بقبري كن متفكرا بحالي كنت امث مثلك غدا تصير مثلي المرحومة جواهره خانم بنت الحاج عبد الكريم اغا كيوان لروحهما الفاتحة في .... ذي القعدة شريف سنة 1342

Ti koji stojiš na mome grobu razmisli o mom stanju, jučer sam bio poput tebe a ti ćeš sutra biti poput mene. Pomilovana Dževahira-hanum kćerka hadži Abdulkerim-age Čejvan. Fatiha za njihove duše. ...zulkadeta godine 1342 (jun 1924).

Nišan br. 10

Kameni muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 18x16 cm i visine 108 cm sa tarihom na arapskom jeziku.

يا هو الموت شراب كل الناس شاربون و الكفن باب كل الناس لابسون مرحوم حجي كريم اغا ...

O On. Smrt je piće koje će svako popiti, ćefini su odjeća koju će svako obući. Pomilovani hadži Kerim-aga....

Nišan br. 11

Ostaci kamenog ženskog nišana pravougaone osnove 15,5x15 cm i visine 57 cm.

Nišan br. 12

Kameni muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 15x14 cm i visine 102 cm.

Nišan br. 13

Kameni muški nišan sa fesom pravougaone osnove 15x14 cm i visine 88 cm sa oštećenim tarihom u metalnoj ogradi

الله باقي المرحوم و المغفور ..... سنة 1932

Alah je vječan. Pomilovani i oprošteni .... Godina 1932.

Nišan br. 14

Kameni muški nišan sa turbanom kvadratne osnove 15x15 cm i visine 96 cm sa tarihom na arapskom jeziku.

هو الباقي المرحوم و المغفور المحتاج الي رحمة ربه الغفور كيوان عاكف بن اسماعيل لروحهما الفاتحة سنة 1285

On je vječan. Pomilovani i oprošteni, potrbni milosti Gospodara svoga koji prašta Čejvan Akif sin Ismaila. Fatiha za njihove duše. Godina 1285 (1869/1869).

Nišan br. 15

Kameni muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 18x14 cm i visine 36 cm utonuo u zemlju.

Nišan br. 16

Kameni muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 17x16 cm i visine 52 cm sa tarihom na arapskom jeziku.

يا هو الموت شراب كل الناس شاربون...محمد عارف...

O On. Smrt je piće koje će svako popiti, Muhamed Arif ...

Nišan br. 17

Kameni oštećeni nišan.

Nišan br. 18

Kameni muški nišan sa turbanom, kvadratne osnove 14x14 cm i visine 58 cm, oštećen.

Nišan br. 19

Kameni muški nišan sa turbanom, utonuo u zemlju tako da samo turban viri iz zemlje.

Nišan br. 20

Kameni ženski nišan pravougaone osnove 27x7,5 cm i visine 120 cm, bez natpisa.

Nišan br. 21

Muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 24x17 cm i visine 120 cm sa tarihom na arapskom jeziku.

اه من الموت الموت شراب كل الناس شاربون...كيوان صالح اغا .... سنة 1308

O smrti. Smrt je piće koje će svako popiti ... Čejvan Salih-aga ... Godina 1308 (1890/1891).

Nišan br. 22

Kameni ženski nišan pravougaone osnove 21x11 cm i visine 48 cm, bez natpisa.

Nišan br. 23

Kameni muški nišan sa turbanom kvadratne osnove 17x17 cm i visine 118 cm sa tarihom na arapskom jeziku.

يا هو الموت شراب كل الناس شاربون مرحوم امين اغا سنة 1322 كيوان روحجون الفاتحة

O On. Smrt je piće koje će svako popiti. Pomilovani Emin-aga Čejvan. Godina 1322 (1904/1905). Fatiha za njegovu dušu.

Nišan br. 24

Kameni muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 16x14 cm i visine 88 cm, bez natpisa.

Nišan br. 25

Kameni ženski nišan pravougaone osnove 19x8 cm i visine 40 cm, bez tariha.

Nišan br. 26

Kameni muški nišan sa turbanom kvadratne osnove 12x12 cm i visine 40 cm, bez natpisa.

Nišan br. 27

Kameni muški nišan sa turbanom pravougaone osnove 15x12 cm i visine 48 cm, bez natpisa.

Nišan br. 28

Muški kameni nišan sa turbanom, pravougaone osnove 16x15 cm i visine 78 cm, bez natpisa, oboren na zemlju.

U mezarju ima i veći broj betonskih nadgrobnika pošto je ukopavanje vršeno do 1959. godine 20. vijeka.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Objekat nije bio obuhvaćen zaštitom niti upisan u Registar spomenika

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Nisu vršeni do rušenja objekta istraživačko-konzervatorski radovi .
Poslije II svjetskog rata, obnovljena je munara i zamijenjen krovni pokrivač.

3. Sadašnje stanje dobra

Objekat je miniran i zapaljen 9. aprila 1993. godine, a zatim porušen bagerom tako da je došlo do oštećivanja i okolnih bašluka u blizini same džamije. U septembru 1994. godine, materijalni ostaci džamije su odvezeni sa lokacije džamije na smetlište²⁵.

Dana 28.11. 2003. godine, izvršen je uvid u stanje dobra na terenu i konstatirano je da je na mjestu porušene džamije sagrađen novi objekt džamije. Izgrađeni objekat ima gabaritne dimenzije cca 9.50 x 13.55 metara, izgrađen je na betonskom postamentu, visina objekta od kote poda prizemlja

²⁵ Elaborat Banjalučkog muftijstva o stanju islamske zajednice, sakralnih i kulturnih objekta i vakufske imovine, Banja Luka, april 2000, str. 24.

do kote grede vjenčanice²⁶ iznosi cca 540 cm. Objekat je zidan od opečnih blokova i ukrućen armiranobetonskom konstrukcijom horizontalnih i vertikalnih serklaža. Krovna konstrukcija je drvena, a krov četverovodan, pokriven falcovanim crijepom, oluci i opšavi urađeni su od pocinčanog lima. U unutrašnjem dijelu objekta izveden je mahfil kod kojeg je primijenjena armiranobetonska konstrukcija ploče oslonjene na armiranobetonske grede podvlake. Prozorski otvori su postavljeni u dva reda (u gornjem redu prozori imaju pulukružne završetke, a u donjem redu svi prozori su pravougaonog oblika): na jugozapadnoj fasadi se nalazi 8 prozorskih otvora postavljenih u dva reda, a otvor za munaru je postavljen na nivou mahfila; na ulaznoj, sjeverozapadnoj fasadi, u gornjem redu su postavljena 4 prozorska otvora, a u donjem redu 2 otvora za ulazna vrata i 2 manja prozorska otvora; na sjeveroistočnoj fasadi se nalazi 8 prozorskih otvora postavljenih u dva reda, a na jugoistočnoj fasadi su tri prozora u gornjem redu i dva u donjem. U vrijeme izvršenog uvida, nisu bili započeti radovi na munari, ali je uz jugozapadni zid bila iskopana jama širokog otkopa²⁷.

Objekat nije izveden u skladu sa stanjem objekta prije njegovog rušenja i nije rehabilitiran u skladu sa Zakonom o provođenju odluka Komisije i drugim važećim propisima, standardima i principima zaštite. Radovi su izvršeni bez dobijenog odobrenja nadležnog ministarstva I bez saglasnosti nadležne službe zaštite. (općinski organ uprave nadležan za poslove urbanizma nije izdao odobrenje).

Prilikom uvida na terenu u novembru 2003. godine, evidentirano je ponovno aktiviranje groblja u njegovom sjeveroistočnom dijelu..

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A. Vremensko određenje,

B. Historijsku vrijednost,

E. Simbolička vrijednost,

E.II. Sakralna vrijednost,

E.V. Značaj za identitet grupe ljudi.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- z.k. izvadak, posjedovni list,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

²⁶ rubna drvena greda postavljena po obodu obimnih zidova džamije.

²⁷ S obzirom na poziciju ove jame u odnosu na otvor za izlazak na munaru, sasvim je izvjesno da je otkop pripremljen radi izvođenja temeljne konstrukcije munare.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja harema Sefer-begove džamije u Banjoj Luci nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

- 1953. Bejtić, Alija, *Banja Luka pod turskom vladavinom, Arhitektura i teritorijalni razvitak grada u 16. i 17. vijeku*, Naše starine I (Godišnjak Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR Bosne i Hercegovine), Sarajevo.
  - 1975. Banja Luka, Urbanistički plan, Dokumentacija, Historijski razvoj i naslijeđe, Kulturno-historijsko naslijeđe, Urbanistički zavod Banja Luka.
  - 1990. Husedžinović, Sabira, *Vakufname-značajni historijski izvori za upoznavanje urbane topografije Banjaluke XVI-XIX vijeka*, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine, god. 30, Sarajevo.
  - 1998. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, Knjiga 2, Istočna i centralna Bosna, 3. izdanje, Sarajevo.
  - 1999. Bećirbegović, Madžida, *Džamije sa drvenom munarom u Bosni i Hercegovini*, 2. izd., Sarajevo.
  - Arhitektonska dokumentacija nastala do 1995. (izvor: crteži preuzeti od Dr. Sabire Husedžinović).
  - april 2000. Elaborat Banjalučkog muftijstva o stanju islamske zajednice, sakralnih i kulturnih objekta i vakufske imovine, Banja Luka.
  - 2000. Opširni popis bosanskog sanžaka iz 1604. godine, Sv. III (Naziv originala: Defter-i-mufassal-i liva-i Bosna cild salis, Ankara, Tapu Kadastro, Kuyûd-1 Kadîme Arşivi TD 479), Sarajevo: Bošnjački institut Zûrich, Odjel Sarajevo: Orientalni institut.
2003. Husedžinović, Sabira, elaborat o haremu Pećinske džamije izrađen za Komisiju za očuvanje nacionalnih spomenika na osnovi građe u rukopisu neobjavljene knjige: «Dokumenti opstanka, džamije u Banjoj Luci».

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Prof. dr. Sabira Husedžinović, vanjski saradnik
Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnici u istraživanju i izradi Prijedloga odluke:

- *Emir Softić, diplomirani inženjer arhitekture, saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*
- *Hazim Numanagić, diplomirani orijentalista, vanjski saradnik Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika*